

TÜRKÇE DERSLERİNDE DİNLEME BECERİSİNİ GELİŞTİRME ETKİNLİKLERİ

1.0. Giriş

Bu çalışmamızda özellikle "anlama amaçlı dinleme" öğretimi üzerinde duracağız. 1970'lerden beri dil öğretimi kuram, yöntem ve yaklaşımlarında temel değişiklikler olmuş; bu değişimler temel dil becerilerinin öğretimini doğal olarak etkilemiştir. Dil öğretiminin doğasındaki, dolayısıyla dil öğrenme stratejisindeki anlamlı değişimler, Türkçe öğretimini de etkilemeli; Türkçe öğretimi ve öğrenimi programlarında ve kitaplarında da bu değişimler görülebilmelidir,

Burada, "anlama amaçlı dinleme/dinleme-anlama" yi tanımlayarak çalışmamızı sürdürelim. "Anlama amaçlı dinleme" "konuşan kişinin vermek istediği mesajı, pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyuruna karşı tepkide bulunabilme etkinliğidir" (DEMİREL, 1994: 43). Demek ki, söyleneni, "konu, zaman, yer, ad vb. kavramlarla anlamak için dinleyebilmek" (DEMİREL, 1994: 43) gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda bilgi edinmek, haber almak, dinlenenler arasında ilişki kurmak, dinlenenin yorumunu yapabilmek için de rahatlıkla dinleyebilmek; yani, amaç, sadece dinlemek değil, dinlediğini de anlayabilmek olmalı.

Güncel dil kullanımında en sıklıkla yer alan dinlemektir. Araştırmalar da iletişimde % 50 dinlemeye, % 25 konuşmaya, % 15 okumaya ve % 10 yazmaya yer verildiğini göstermektedir (MORLY, 1984: 7; RIVERS and TEMPERLY 1978: 62). Halbuki, sınıf içi dil çalışmalarında dinleme zaman zaman göz ardı edilmiş; daha çok, konuşmaya yer verilmiş; uzun süre, dinlemenin edilgen bir beceri olduğu görüşü süre gelmiştir. 60'ların sonuna doğru bu beceriyi ön plana çıkarma eğilimi başlamış; 80'lerde ise "dinlemenin rolüne" fazlasıyla yer verilmiştir. Bu süreçte öğrencinin etkin katılımının önemli olduğu da ayrıca belirtilmiştir. Fazlasıyla göz ardı edilen bu dil becerisinin geliştirilmesi için, iletişime yönelik çeşitli etkinliklerin yapılması gerekmektedir.

2.0. Dinleme

Biz, bu çalışmamızda gerekli gördüğümüz etkinlikleri, "Bilgi Amaçlı Dinleme Çalışmaları" ve "Durum, İşlev ve Bilgi Amaçlı Dinleme Çalışmaları" başlıkları altında tartışacağız; "Dilin Ya-

Yrd. Doç. Dr. Fuat ALTUNKAYA

Gazi Ü. Eğitim Fak. İngilizce B. Öğr. Üyesi

şısal Amaçlı Dinleme Çalışmalarını" başka bir çalışmamızda ele alacağız.

2.1. Bilgi Amaçlı Dinleme Çalışmaları

Bu dinleme sürecinde, dinlemeye ilişkin odaklama, dilin biçimi üzerine değil, bilgi üzerinde olmaktadır. Bu çalışmalarda dinlenen metinden,

- bilgi edinmek,
- eksik bırakılan yerleri tamamlayabilmek ve
- verilen/sorulan sorulara yanıt verebilmek için gerekli bilgiyi edinmek amaçlanmaktadır.

Böylece, dinleme sonrası öğrenciden aşağıdaki davranışların ortaya konulması beklenmekte ve örnek sorular gibi sorulara yanıt istenmektedir.

i. Dinlenen metnin yazılı veya sözlü özetlenmesi,

- Dinlediğiniz metni kısaca anlatınız.
- Dinlediğiniz metinden anladıklarınızı bir özet kompozisyon biçiminde yazınız.

ii. Çoktan seçmeli sorular (her soru için 4-5 seçenek yazılabilir):

1. Konuyla ilgili soruya/sorulara yanıt verme, örneğin:

- Metinde sözü edilen kişinin kişiliği ile ilgili seçenek aşağıdakilerden hangisidir?
- Aşağıdakilerden hangisi dinlediğiniz metnin sonuç tümcesi olabilir?
- Bu parçada örneğin sözü edilen genç adam aşağıdakilerden hangisi ile nitelendirilebilir?

2. Metnin ana düşüncesini söyleyebilme, örneğin:

- Metnin ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisidir?
- Bu parçada aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

3. Boş bırakılan kısmı doldurma, örneğin: Dinlediğiniz metinde düşünce akışının bozulması için boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

iii. Dinlenen metnin konusuna ilişkin verilen karışık bilgileri sıraya koyma, örneğin: Dinlediğiniz metne göre aşağıdaki numaralı tümceleri/paragrafları metnin tutarlılığı açısından sıraya koyunuz.

iv) Doğru-yanlış somlarına yanıt verme, örneğin: Dinlediğiniz metinde verilen bilgiye uyanları D (doğru), uymayanları (yanlış) harfiyle işa-

retleyiniz.

Yukarıda verilen örnek sorular çeşitlendirilebilir.

2.2. Durum, İşlev ve Bilgi Amaçlı Dinleme Çalışmaları

Bu dinleme çalışmalarında, dinleme odağı dilin yapısal biçimi üzerinde değil, verilen bilgi üzerindedir. Bu dinleme çalışmaları için telefon konuşmaları, seyahat, iş konuşmaları, bayram, panayır, toplantı ve kongreyi konu alan metinler seçilir; dinlenme eğitiminde kullanılacak olan bu metinler programa alınır; farklı durumlarda kullanılan dilin dinleyerek çözümleme etkinlikleri üzerinde yoğunlaşmaya gidilir. Bu tür metinler öğrencilerin dikkatini verilen duruma, kullanılan dilin işlevine ve bilgi edinmeye yöneltilir.

Burada da dinleme sonrası çalışmalar için 2.1'in i., ii. ve iv. tipindeki sorulara yer verilecektir. Aşağıya çıkardığımız çoktan seçmeli sorulara da dinlenen metnin özelliği, uzunluk ve kısalığına göre 4 veya 5 seçenek yazılabilir. Yine, metinden amaçlanan etkinliğe göre bu 10 sorudan öngörülenler seçilebilir.

1. Metinde sözü edilen yer aşağıdakilerden hangisiyle en uygun biçimde anlatılabilir?

2. Dinlenen parçanın ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisidir?

3. Metinde verilmek istene duygu aşağıdakilerden hangisidir.

4. Metinde verilmek istenen düşüncenin içerdiği temel kavramlar aşağıdakilerden hangisidir?

5. Dinlenen metinde sözü edilen kişiyi aşağıdakilerden en iyi hangisi tanımlar?

6. Örneğin, metinde geçen "Koşuyolu" diye adlandırılan kavram aşağıdakilerden en iyi hangisi ile tanımlanabilir?

7. Metinde verilen düşünce ile aşağıdakilerden hangisi çelişmektedir?

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sebep-sonuç görülmektedir.

9. Aşağıdakilerden hangisi sözü edilen etkinlik ortamını en iyi biçimde tanımlar ?

10. Metinde geçen "hava atmak" sözü aşağıdakilerden hangisinin karşılığıdır?

Kısaca, yukarıda Özetlediğimiz özelliklere bu, anlama amaçlı dinleme olgusunda dinleme sonrası etkinliği olarak bakabiliriz.

3. Sonuç

Ortaokul sınıflarında öğrencilerin 50-60 dakika (DEMİREL 1994: 44) arası dinleyebildikleri; hatta, 30-45 dakika arasındaki dinlemenin daha etkin olduğu yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır; buna karşın "anlama amaçlı dinleme" becerisinin eğitimi, seçilen metinlere göre 15-30 dakika arasında tutmanın daha yararlı olacağı kanısındayız. Bu becerilerin geliştirilmesi için eğitime ihtiyaç duyulduğu, bu eğitimde 1. Dinleme öncesi etkinlikler (yeni sözcüklerin öğretilmesi, dinlenilecek metnin tanıtılması, vb.), 2. Dinleme anındaki etkinlikler (not alma, vb.), 3. Dinleme sonrası etkinlikler olarak ele alınması gerektiği

kanısındayız.

Dinleme eğitiminin sağlıklı yürümesi için öğrencilerin güdülenmesini göz ardı etmemeliyiz. Türkçe'nin eğitim ve öğretiminde bir etkinlik olarak alacağımız 'anlama amaçlı dinleme' kısa ve uzun dönemli belleğin gelişiminde yararlı olacaktır. Bu eğitimle kişinin davranışlarında olumlu ilerlemeler de görülecektir. Dolayısıyla, bu eğitim, kişinin tüm derslerde başarısını olumlu etkileyecek; daha az zamanda daha çok şeyler kazandıracak; İletişimdeki yerini daha etkin bir hale getirecektir. Bu arada bu sürecin gelişiminde 'işitsel araçlara' görsel ve işitsel araçlarla 'görsel ve işitsel araçların' etkin rolü olduğunu unutmamak gerek.

KAYNAKÇA

- ALEXANDER. L. G.
1978
Mainline Beginners, A. London: Longman Group Limited.
- ALLEN. Edvard David
1977
Classrom Technigues: Foreign Languages and English as a Second Language. N.York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- BİRKAN. A., S. Aykun
İ. İleri, R. Gökyayla
Orta Okullarda Türkçe Dersleri, İstanbul: Ders Kitapları A.Ş.
- BOLİNGER. Dwight
1975
Aspects of Language 2nd Ed., New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- BOWEN. J. Donald
MADSEN, Harold. Ann
HİLFERTY
1985
TESOL Technigues and Procedures, New York: Newbury House Publish.
- CHASTAIN. Kenneth
1976
Developüing Second Language Skills 2nd Ed., Chicago: Rand McNally College Publishing Comp.
- DEMİREL. Özcan
1993
Yabancı Dil Öğretimi: İlkeler, Yöntemler, Teknikler, Ankara: Usem Yayınları-6.
- 1994
Türkçe Programı ve Öğretimi, Ankara: Usem Yayınları-12.
- KAPULU. Ahmet
1994
İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı, Ankara: Koza Yayın Dağıtım.
- MORLEY. Joan
1984
Listening and Language Learning in ESL, Or-landa, Florida: Harcourt Brace Jovanovich. Publish.
- RIVERS. Wilga M.
TEMPERLEY Mary S.
A Practical Guide to the Teaching of English: as a second or Foreign Language, New York: Oxfoid University Press.
- ROBİNETT. Betty Wallace
1978
Teaching English to Speakers of Other Languages: Minneapolis: Un. of Minnesota Press,.
- STERN. H. H.
1983
Fundamental Concepts of Language Teaching, Oxford: Oxford University. Press
- UR. Penny
Teaching Listening Comprehension, Cambridge: Cambfdge University Press.